

REDAKCJA: **PAWEŁ KONRAD TUSZYŃSKI**

DERMATOLOGIA W PRAKTYCE FARMACEUTY

OPIEKA FARMACEUTYCZNA, ZASADY ROZPOZNANIA
I LECZENIA, PRZEGLĄD LEKÓW I KOSMETYKÓW

DERMATOLOGIA W PRAKTYCE FARMACEUTY

OPIEKA FARMACEUTYCZNA, ZASADY ROZPOZNANIA
I LECZENIA, PRZEGLĄD LEKÓW I KOSMETYKÓW

Redakcja

Paweł Konrad Tuszyński

 wydawnictwo
farmaceutyczne

WYDANIE III (2025)

Dermatologia w praktyce farmaceuty
Opieka farmaceutyczna, zasady rozpoznania
i leczenia, przegląd leków i kosmetyków

Redaktor naukowy:

mgr farm. Paweł Konrad Tuszyński
dyrektor ds. naukowych 3PG

Konsultacja naukowa (wydanie III):

dr n. med. Paweł Brzewski

prof. KAAFm, specjalista dermatolog i wenerolog,
kierownik Oddziału Dermatologii z Pododdziałem
Dzieci – Szpital Specjalistyczny im. S. Żeromskiego
w Krakowie
www.dermatolog-brzewski.com

dr n. med. Marta Janowska

dermatolog, lekarz medycyny estetycznej

Skład DTP, ilustracje i okładka:

Natalia Janeczko

Koordynator projektu:

Kinga Milczarska

Ze względu na stały postęp w naukach medycznych lub odmienne opinie na temat leczenia, jak również możliwość wystąpienia błędów, Wydawca prosi, aby w trakcie podejmowania decyzji terapeutycznej uważnie oceniać informacje zamieszczone w niniejszej książce, zwłaszcza dotyczące leków nowych lub rzadko stosowanych. Informacje dotyczące praktycznego stosowania leków odpowiadają poziomowi aktualnej wiedzy medycznej. Za dawkowanie i sposób podawania leków jest odpowiedzialny użytkownik. Prosimy zapoznać się z informacjami producenta przed zastosowaniem lub rekomendacją leku. Nazwy handlowe są prawnie chronione, nawet wówczas, gdy nie zostały specjalnie oznaczone. Dzieło w całości jest chronione prawem autorskim. Żadna z części tej książki nie może być w jakiegokolwiek formie publikowana bez uprzedniej zgody Wydawcy.

Wydawca:

Wydawnictwo Farmaceutyczne sp. z o.o.
z siedzibą pod adresem
ul. Lipowa 3/217
30-702 Kraków

ISBN: 978-83-66756-71-7

Wydanie III, Kraków, 2025

Zamówienia hurtowe i detaliczne:

www.wydawnictwo.farm

 **wydawnictwo
farmaceutyczne**

REDAKTOR NAUKOWY

---

mgr farm. Paweł Konrad Tuszyński

ZESPÓŁ AUTORSKI

---

mgr farm. Paweł Konrad Tuszyński

mgr farm. Effiom Uman-Ntuk

dr n. med. Elżbieta Żmudzka

mgr farm. Roksana Cimała

mgr farm. Ewa Pochwatka

mgr farm. Anna Pachacz

mgr farm. Sebastian Szulczewski

mgr neurobiol., tech. farm. Malwina Ankiewicz

mgr farm. Angelika Ziaja

Karolina Sulowska

Patrycja Sarkowicz

mgr farm. Kinga Kryszewska

mgr farm. Żaneta Polak

mgr farm. Justyna Ruchwa

mgr farm. Marta Tusińska

mgr farm. Aleksandra Zapala

mgr farm. Marta Siarka

dr n. med. Karolina Matyjaszyk-Gwarda

mgr farm. Marta Libura

mgr farm. Magdalena Niedbała

mgr farm. Agnieszka Wiesner-Kielczewska

mgr farm. Alicja Cieślar

mgr farm. Martyna Sojka

mgr farm. Magdalena Pelczarska

mgr farm. Katarzyna Kłaś

mgr farm. Maria Mozdzeń

mgr farm. Emilia Blaski

mgr farm. Aleksandra Murzyn

SPIS TREŚCI

Przedmowa do wydania I	29
Przedmowa do wydania II	30
Przedmowa do wydania III	31
Część I Wprowadzenie do dermatologii	33
Rozdział 1. Budowa i rola skóry	34
Budowa skóry	34
Rola skóry	35
Funkcja ochronna	35
Funkcja regulująca	35
Rozdział 2. Rodzaje zmian skórnych	36
Wykwity skórne pierwotne	36
Plama	36
Bąbel	37
Grudka i tarczka	37
Guzek i guz	38
Pęcherzyk i pęcherz	38
Krosta	38
Wykwity skórne wtórne	39
Nadżerka i przeczos	39
Strup	39
Łuska	39
Szczelina, pęknięcie, rozpadlina	40
Owrzodzenie	40
Blizna	40
Inne terminy	41
Lichenifikacja (inaczej zliszajowacenie)	41
Zliszajowacenie, inaczej impetiginizacja (impetiginisatio)	41
Atrofia	41
Erytrodermia	42
Ocena cech zmian skórnych	42
Charakterystyczne objawy chorobowe	42
Objaw Koebnera	42
Objaw świecy stearynowej	43
Objaw Auspitz'a	43
Objaw napařtka	43
Objaw plamy olejowej	43
Objaw Nikolskiego	43
Objaw Asboe-Hansena (pořredni objaw Nikolskiego)	43
Dermografizm	43
Rozdział 3. Zasady leczenia chorób skóry	45
Nawilżanie skóry	45
Oczyszczanie skóry	46
Dawkowanie i aplikacja	49
Glikokortykosteroidy	50
Fotoprotekcja (ochrona przeciwsłoneczna)	50
Ochrona po radioterapii	51

Rozdział 4. Lokalizacja zmian skórnych	52
Zmiany zlokalizowane na błonie śluzowej jamy ustnej	52
Zmiany w zgłębieniach i fałdach skórnych	56
Zmiany występujące w obrębie paznokci i skóry owłosionej głowy	62
Rozdział 5. Choroby systemowe manifestowane na skórze	67
Zmiany skórne w przebiegu cukrzycy	67
Rogowacenie ciemne	68
Dermopatia cukrzycowa	68
Cukrzycowe zgrubienie skóry	69
Rumieniec cukrzycowy	69
Suchość skóry i „rybia łuska”	69
Świąd	70
Zmiany skórne w przebiegu chorób nerek	70
Świąd mocznicowy	71
Suchość skóry	71
Paznokcie typu „pół na pół”	72
Zmiany skórne w przebiegu przewlekłej niewydolności żylnej	73
Rozdział 6. Pielęgnacja skóry po zabiegach kosmetycznych	75
Wpływ zabiegów kosmetycznych na fizjologię skóry	75
Najpopularniejsze zabiegi kosmetyczne	75
Mikrodermabrazja	75
Peeling kawitacyjny	76
Peeling chemiczny	76
Mezoterapia mikroigłowa	76
Laseroterapia	76
Iniekcje	77
Dolegliwości po zabiegach kosmetycznych	77
Etapy pielęgnacji skóry po zabiegu	77
Postępowanie bezpośrednio po zabiegu	78
Pielęgnacja długoterminowa	78
Elementy pielęgnacji skóry po zabiegu	78
Zapobieganie infekcji	78
Eliminacja obrzęku, siniaków i krwinków	79
Regeneracja skóry	79
Nawilżanie i natłuszczenie	79
Ochrona przed promieniowaniem UV	80
Rozdział 7. Pielęgnacja i higiena skóry przy stosowaniu środków ochrony osobistej	81
Problemy skórne związane z noszeniem maski	81
Rodzaje masek ochronnych	82
Maskne	82
Rekomendacje dla pacjentów z problemami skórnymi związanymi z noszeniem maski	82
Problemy skórne na skórze dłoni	84
Zasady prawidłowej higieny dłoni	86
Środki dezynfekujące	86
Środki dezynfekujące na bazie alkoholu	87
Produkty nawilżające i emolienty	88

Rozdział 8. Klasyfikacja glikokortykosteroidów stosowanych miejscowo	90
---	-----------

Część II Powszechnie występujące problemy i zmiany skórne 93

Rozdział 9. Kaszaki i cysty	94
--	-----------

Kaszaki	94
Przyczyny powstawiania cyst	95
Leczenie	95
Chirurgiczne usuwanie cyst	95
Profilaktyka	96

Rozdział 10. Przebarwienia	97
---	-----------

Melanina	97
Postacie przebarwień	97
Przebarwienia pozapalne	97
Ostuda	98
Plamy soczewicowate	98
Piegi	99
Leczenie	99
Laseroterapia	99
Peelingi chemiczne	99
Leki	100
Kosmetyki depigmentacyjne	100
Profilaktyka	101

Rozdział 11. Suchość skóry	102
---	------------

Przyczyny suchości skóry	102
Objawy	103
Postacie	103
Mechanizm powstawania suchej skóry w wybranych chorobach	104
Suchość skóry w AZS	105
Suchość skóry w przebiegu tuszczycy	106
Suchość skóry w wyniku zaburzeń genetycznych	107
Suchość skóry w wyniku zmian hormonalnych	107
Suchość skóry w przebiegu cukrzycy	107
Suchość skóry związana z wiekiem	108
Suchość skóry po lekach	109
Leczenie i profilaktyka	109

Rozdział 12. Włókniaki, keloidy i blizny	112
---	------------

Włókniak miękki	112
Przyczyny powstawania włókniaków miękkich	112
Leczenie	113
Włókniak twardy	115
Leczenie	115
Blizny	115
Różnicowanie blizn	116
Leczenie blizn	117
Keloidy i blizny przerostowe	119
Leczenie keloidów	120

Rozdział 13. Wyrpzenie	122
-------------------------------------	------------

Przyczyny wyrpzenia	122
Objawy wyrpzenia	122

Leczenie i profilaktyka wyprzenia	123
Rozdział 14. Znamiona	125
Klasyfikacja	125
Znamiona naczyniowe	125
Znamiona naskórkowe	126
Znamiona wywodzące się z gruczołów łojowych	126
Znamiona wywodzące się z gruczołów potowych	126
Znamiona barwnikowe	127
Przyczyny	127
Obraz	127
Rodzaje	127
Znamiona barwnikowe atypowe (dysplastyczne)	128
Leczenie	129
Profilaktyka	130
Część III Dermatologiczne odczyny powstałe w reakcji na czynniki zewnętrzne, alergeny i leki	131
Rozdział 15. Ochrona przed czynnikami zewnętrznymi	132
Ochrona przed promieniowaniem słonecznym	132
Rodzaje filtrów UV	132
Zasady prawidłowej aplikacji kremów z filtrem	133
Ochrona przeciwśoneczna dzieci i niemowląt	134
Stosowanie kremów z filtrem a produkcja witaminy D	135
Ochrona przed wiatrem i mrozem	135
Skład kremów na zimę	136
Pielęgnacja ust	136
Pielęgnacja dłoni	137
Pielęgnacja skóry naczynkowej	137
Rozdział 16. Skórne reakcje na leki	139
Osutki plamisto-grudkowe	139
Przyczyny	140
Objawy	140
Rozpoznanie	140
Leczenie	140
Rumień wielopostaciowy	140
Przyczyny	141
Objawy	141
Rozpoznanie	141
Leczenie	141
Zespół nadwrażliwości indukowany lekami	142
Przyczyny	142
Objawy	142
Rozpoznanie	142
Leczenie	142
Ostra uogólniona osutka krostkowa	143
Przyczyny	143
Objawy	143
Rozpoznanie	143
Leczenie	143
Rumień trwały	143

Przyczyny	144
Objawy	144
Rozpoznanie	144
Leczenie	144
Rumień guzowaty	144
Przyczyny.....	144
Objawy	145
Rozpoznanie	145
Leczenie	145
Rozdział 17. Alergia na słońce	147
Objawy alergii słonecznej	147
Różnicowanie	147
Substancje fotouczulające	150
Leczenie alergii na słońce	150
Glikokortykosteroidy (GKS)	151
Leki antyhistaminowe	151
Preparaty dodatkowe bez recepty	151
Leki na receptę	152
Zalecenia nefarmakologiczne	152
Rozdział 18. Oparzenia słoneczne	153
Rodzaje promieniowania i ich wpływ na skórę	153
Postacie oparzeń	155
Czynniki zwiększające ryzyko oparzeń słonecznych	155
Fotochemioterapia	156
Objawy, przebieg i powikłania oparzeń	156
Rozpoznanie oparzenia	157
Leczenie oparzeń	157
Chłodzenie skóry	157
Żel z aloesu	158
Emolienty, pianki i balsamy łagodzące	158
Nawadnianie organizmu	158
Leki przeciwbólowe	158
Rodzaje filtrów UV	159
Filtry chemiczne	159
Filtry mineralne	159
Jak rozumieć SPF?	160
Ochrona przed promieniowaniem UVA	160
Prawidłowe stosowanie preparatów fotoprotekcyjnych	161
Rozdział 19. Pokrzywka	163
Postacie i przyczyny pokrzywki	163
Objawy, przebieg i powikłania pokrzywki	163
Rozpoznanie i różnicowanie pokrzywki	164
Leczenie pokrzywki	165
Zapobieganie wystąpieniu pokrzywki	165
Leki stosowane w pokrzywce	166
GKS a pokrzywka	168
Rozdział 20. Wyprysk kontaktowy	169
Kontaktowe zapalenie skóry	169
Postacie i przyczyny kontaktowego zapalenia skóry (KZS)	169
Przebieg i objawy alergicznego KZS	171

Rozpoznanie alergicznego KZS.....	171
Profilaktyka alergicznego KZS	172
Różnicowanie Alergicznego KZS z innymi chorobami skóry	172
Leczenie KZS	174
Glikokortykosteroidy o działaniu miejscowym.....	175
Inhibitory kalcyneuryny o działaniu miejscowym	176
Środki ściągające.....	177
Leki przeciwświądowe.....	177
Środki nawilżające i keratolityczne	177
Rozdział 21. Potówki	179
Postacie i przyczyny potówek	179
Potówki zwykłe	179
Potówki czerwone	180
Potówki głębokie	180
Objawy, przebieg i powikłania potówek	181
Rozpoznanie i różnicowanie potówek	182
Leczenie potówek	182
Zapobieganie potówkom	183
Część IV Przewlekłe schorzenia dermatologiczne	185
Rozdział 22. Atopowe zapalenie skóry	186
Przyczyny AZS	186
Objawy AZS	187
Rozpoznanie AZS	188
Różnicowanie AZS	189
AZS a świerzb	190
AZS a kontaktowe zapalenie skóry	190
AZS a tojotokowe zapalenie skóry	190
AZS a łuszczyca	190
Zapobieganie nasileniom objawów AZS	191
Leczenie AZS	192
Emolienty w AZS	192
Glikokortykosteroidy w AZS	194
Jednostka opuszki palca (FTU)	195
Inhibitory kalcyneuryny w AZS	196
Leczenie ogólnoustrojowe	196
Leczenie nefarmakologiczne	197
Pielęgnacja skóry w AZS	197
Świąd skóry	198
Skierowanie pacjenta do lekarza	198
Rozdział 23. Dermokosmetyki w AZS	200
Oczyszczanie	201
Terapia emolientowa	201
Podstawowe zasady terapii emolientowej w AZS	201
Działanie emolientów	202
Składniki aktywne dermokosmetyków	202
Stosowanie dermokosmetyków u dzieci	202
Skuteczność	202
Rozdział 24. Łuszczyca	208
Postacie i przyczyny łuszczycy	208
Objawy i przebieg łuszczycy	208

Rozpoznanie i różnicowanie łuszczycy	210
Leczenie miejscowe łuszczycy	212
Etap 1 – złuszczenie	212
Etap 2 – leczenie	213
Etap 3 – pielęgnacja	215
Leczenie ogólne	216
Fototerapia	216
Fotochemioterapia	216
Metotreksat	217
Retinoidy	217
Cyklosporyna A	217
Leki biologiczne	218
Zapobieganie nawrotom łuszczycy	218
Rozdział 25. Łojotokowe zapalenie skóry	220
Postacie i przyczyny ŁZS	220
Objawy i przebieg ŁZS	220
Rozpoznanie i różnicowanie ŁZS	221
AZS a ŁZS	221
Powikłania ŁZS	223
Leczenie ŁZS	223
Cyklopiroksolamina	223
Ketokonazol	224
Pirokton olaminy	224
Siarczyk selenu	224
Pirytionian cynku	224
Dziegcie	225
Glikokortykosteroidy	225
Inhibitory kalcyneuryny	226
Doustne leki przeciwgrzybicze	226
Zapobieganie nawrotom	226
Dermokosmetyki do codziennego stosowania	226
Rozdział 26. Liszaj płaski	228
Postaci liszaja płaskiego	228
Przyczyny liszaja płaskiego	229
Objawy liszaja płaskiego	229
Leczenie i profilaktyka liszaja płaskiego	230
Rozdział 27. Trądzik różowaty	231
Przyczyny trądziku różowatego	231
Objawy	231
Klasyfikacja trądziku różowatego	232
Następstwa trądziku różowatego	233
Leczenie farmakologiczne w trądziku różowatym	233
Preparaty stosowane zewnętrznie w leczeniu trądziku różowatego	233
Preparaty doustne w leczeniu trądziku różowatego	237
Zapobieganie rozwojowi trądziku różowatego	238
Rozdział 28. Bielactwo	240
Przyczyny rozwoju bielactwa	240
Postacie i cechy charakterystyczne bielactwa	241
Rozpoznanie i różnicowanie	242
Leczenie	242

Część V Problemy skórne związane z pasożytami i owadami	245
Choroby odkleszczowe	246
Postępowanie w przypadku wktucia kleszcza	246
Borelioza z Lyme	247
Przebieg i objawy boreliozy	247
Rozpoznanie boreliozy	249
Leczenie boreliozy	249
Gorączka plamista	250
Objawy gorączki plamistej	250
Leczenie gorączki plamistej	250
Rozdział 30. Ugryzienia pcheł	252
Choroby przenoszone przez pchły	252
Objawy ugryzienia	252
Leczenie	252
Preparaty przeciwwiędowe	253
Profilaktyka ugryzień	253
Źródła inwazji pluskwy domowej	255
Objawy ukąszenia przez pluskwę	255
Leczenie ukąszeń przez pluskwę	255
Profilaktyka pluskwy domowej	255
Rozdział 32. Wszawica	257
Rodzaje wszawicy	257
Wszawica głowowa	257
Wszawica łonowa	257
Wszawica odzieżowa	258
Drogi zarażenia wszawicą głowową	258
Objawy wszawicy głowowej	258
Leczenie wszawicy głowowej	259
Permetryna w leczeniu wszawicy	260
Silikony (dimetykon, cyklometikon) w leczeniu wszawicy	261
Preparaty ziołowe oraz oleje naturalne w leczeniu wszawicy	261
Zapobieganie wszawicy głowowej	261
Rozdział 33. Świerzb	263
Drogi zarażenia świerzbowcem	263
Objawy świerzbu	264
Leczenie świerzbu	264
Permetryna w leczeniu świerzbu	265
Benzoesan benzylu w leczeniu świerzbu	268
Iwermektyna w leczeniu świerzbu	268
Siarka (maści recepturowe) w leczeniu świerzbu	268
Krotamiton w leczeniu świerzbu	269
Leczenie świądu poświerzbowego	269
Leczenie świerzbu keratolitycznego (norweskiego)	269
Zapobieganie zarażeniu oraz reinfestacji świerzbowcem	269
Rozdział 34. Nużycy	271
Drogi zarażenia nużeńcem	271
Nużeńce jako fizjologiczny mikrobiom	272
Objawy nużycy	272
Związek nużycy z trądzikiem różowatym	272

Oczna postać demodekozy	272
Leczenie nużycy	273
Krotamiton w leczeniu nużycy	273
Permetryna w leczeniu nużycy	274
Tlenek rtęci w leczeniu nużycy	274
Metronidazol w leczeniu nużycy	274
Iwermektyna w leczeniu nużycy	274
Zapobieganie nużycy	274
Rozdział 35. Użdżenia i ukąszenia	276
Typy reakcji na ukąszenie lub użądlenie	276
Rozpoznanie ukąszeń	276
Leki o działaniu przeciwalergicznym	278
Leki przeciwobrzękowe	279
Preparaty o działaniu przeciwświądowym i znieczulającym	279
Pudry płynne	280
Maści	280
Część VI Problemy skórne związane z zakażeniami bakteryjnymi	281
Rozdział 36. Liszajec zakaźny	282
Przyczyny i postacie liszajca zakaźnego	282
Objawy, przebieg i charakterystyczne zmiany skórne liszajca zakaźnego	283
Liszajec klasyczny	283
Liszajec pęcherzowy	284
Powikłania liszajca zakaźnego	286
Rozpoznanie i różnicowanie liszajca zakaźnego	286
Leczenie liszajca zakaźnego	286
Profilaktyka liszajca zakaźnego	289
Rozdział 37. Zapalenie mieszków włosowych	290
Przyczyny i postacie zapalenia mieszków włosowych	290
Objawy, przebieg i charakterystyczne zmiany skórne zapalenia mieszków włosowych	292
Powikłania zapalenia mieszków włosowych	292
Rozpoznanie i różnicowanie zapalenia mieszków włosowych	293
Rzekome zapalenie mieszków włosowych	293
Leczenie zapalenia mieszków włosowych	294
Profilaktyka zapalenia mieszków włosowych	295
Rozdział 38. Róża	298
Przyczyny róży	298
Objawy i różnicowanie róży	299
Postaci róży	299
Leczenie i profilaktyka róży	299
Rozdział 39. Czyraki	301
Postacie i przyczyny powstawania czyraków	301
Objawy, przebieg i powikłania	301
Rozpoznanie i różnicowanie	302
Leczenie czyraków	302
Zapobieganie nawrotom czyraków	303

Część VII Problemy skórne związane z infekcjami grzybiczymi..... 305**Rozdział 40. Grzybica skóry 306**

Postacie i przyczyny grzybiczych zmian skórnych	306
Objawy grzybicy skóry	307
Rozpoznanie grzybic skórnych.....	310
Leczenie grzybicy stóp.....	311
Leczenie grzybicy skóry owłosionej.....	311
Leczenie grzybicy pachwin	312
Leczenie grzybicy skóry gładkiej.....	312
Leczenie wspomagające grzybicy.....	312
Zapobieganie grzybicy.....	314

Rozdział 41. Łupież pstry..... 315

Postacie i przyczyny łupieżu pstrego.....	315
Objawy łupieżu pstrego.....	315
Rozpoznanie i różnicowanie.....	316
Leczenie łupieżu pstrego	316
Leczenie doustne.....	316
Zapobieganie nawrotom łupieżu pstrego.....	317

Rozdział 42. Łupież skóry głowy..... 318

Postacie i przyczyny łupieżu.....	318
Objawy i przebieg łupieżu.....	319
Rozpoznanie i różnicowanie łupieżu	319
Ketokonazol	319
Cyklopiroksolamina	320
Olejowy roztwór kwasu salicylowego.....	320
Szampony kosmetyczne	320
Produkty wspomagające leczenie łupieżu	320
Zapobieganie nawrotom łupieżu	320

Rozdział 43. Łupież różowy Giberta..... 322

Przyczyny choroby.....	322
Objawy, przebieg i powikłania łupieżu różowego	322
Rozpoznanie łupieżu różowego	323
Leczenie łupieżu różowego	324

Część VIII Problemy skórne związane z infekcjami wirusowymi..... 325**Rozdział 44. Opryszczka..... 326**

Drogi zakażenia wirusem opryszczki.....	326
Postacie i przyczyny opryszczki.....	327
Opryszczka wargowa.....	327
Opryszczka narządów płciowych	328
Zanokcica opryszczkowa.....	328
Objawy, przebieg i powikłania opryszczki	328
Opryszczkowe zapalenie mózgu.....	329
Rozpoznanie i różnicowanie opryszczki	329
Leczenie opryszczki.....	329
Leki stosowane miejscowo.....	330
Leki stosowane systemowo.....	331
Profilaktyka zakażeń wirusem opryszczki	332

Rozdział 45. Brodawki.....	334
Postacie i przyczyny zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego.....	334
Objawy, przebieg i powikłania zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego.....	335
Brodawki (kurzajki).....	335
Kłykciny kończyste.....	335
Powikłania zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego.....	336
Rozpoznanie i różnicowanie.....	336
Odróżnienie zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego od zakażenia wirusem opryszczki zwykłej.....	336
Leczenie zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego.....	337
Leczenie brodawek (kurzajek).....	337
Leczenie kłykcin kończystych.....	339
Zapobieganie zakażeniu wirusem brodawczaka ludzkiego.....	340
Szczepienia ochronne przeciwko wirusowi brodawczaka ludzkiego.....	341
Znaczenie szczepienia przeciwko wirusowi HPV u mężczyzn.....	341
Rozdział 46. Zmiany skórne w przebiegu COVID-19.....	343
Rodzaje zmian skórnych.....	343
Wygląd zmian skórnych.....	343
Rozpoznanie.....	344
Leczenie.....	345
Rozdział 47. Wysypki w przebiegu wirusowych chorób zakaźnych.....	346
Opryszczka zwykła.....	346
Postacie.....	346
Przyczyny.....	346
Objawy.....	347
Profilaktyka i leczenie.....	347
Półpasiec.....	349
Postacie.....	349
Przyczyny.....	349
Objawy.....	350
Profilaktyka i leczenie.....	350
Brodawki.....	350
Postacie.....	350
Brodawki zwykłe.....	350
Przyczyny.....	351
Objawy.....	351
Profilaktyka i leczenie.....	351
Brodawki podeszwowo.....	351
Przyczyny.....	351
Objawy.....	351
Profilaktyka i leczenie.....	352
Brodawki płaskie, zwane „młodocianymi”.....	352
Przyczyny.....	352
Objawy.....	352
Profilaktyka i leczenia.....	352
Mięczak zakaźny.....	353
Przyczyny.....	353
Objawy.....	353
Profilaktyka i leczenie.....	353
Choroba dłoni, stóp i jamy ustnej (HFMD).....	354
Przyczyny.....	354

Objawy	354
Profilaktyka i leczenie	355
Zmiany skórne w przebiegu COVID-19	355
Przyczyny	355
Objawy	355
Profilaktyka i leczenie	356
Wyprysk opryszczkowy (Kaposiego)	356
Objawy	356
Przyczyny	357
Leczenie	357
Ospa wietrzna	357
Przyczyny	357
Objawy	357
Profilaktyka i leczenie	357
Rumień nagły	358
Przyczyny	358
Objawy	358
Profilaktyka i leczenie	358
Rumień zakaźny	359
Przyczyny	359
Objawy	359
Profilaktyka i leczenie	359
Odra	359
Przyczyny	359
Objawy	359
Profilaktyka i leczenie	360
Mononukleozę zakaźną	360
Przyczyny	360
Objawy	360
Profilaktyka i leczenie	360
Rozdział 48. Mięczak zakaźny	362
Objawy mięczaka zakaźnego	362
Leczenie mięczaka zakaźnego	363
Część IX Problemy dermatologiczne związane z paznokciami	365
Rozdział 49. Choroby paznokci	366
Postacie	366
Leczenie	366
Profilaktyka	367
Rozdział 50. Grzybica paznokci	373
Przyczyny występowania grzybicy paznokci	373
Objawy, przebieg i powikłania grzybicy paznokci	373
Rozpoznanie i różnicowanie grzybicy paznokci	374
Leczenie miejscowe paznokcia	375
Cyklopiroks	376
Amorolfina	377
Bifonazol	377
Terapia doustna	378
Terbinafina	378
Azolowe leki przeciwgrzybicze (itakonazol, flukonazol)	378

Leczenie skojarzone	379
Profilaktyka	379
Rozdział 51. Zanokcica	381
Postacie zanokcicy	381
Leczenie zanokcicy ostrej	382
Leczenie zanokcicy przewlekłej	383
Rozdział 52. Zastrzał	384
Objawy zastrzału	384
Przyczyny zastrzału	384
Leczenie zastrzału	385
Część X Choroby skóry głowy	387
Rozdział 53. Łysienie androgenowe	388
Postacie	388
Przyczyny	388
Objawy	388
Leczenie	389
Minoksydyl	389
Finasteryd	391
Profilaktyka	392
Rozdział 54. Łysienie plackowate	393
Postacie	393
Przyczyny	393
Objawy	394
Leczenie	394
Profilaktyka	395
Część XI Problemy dermatologiczne u dzieci i młodzieży	397
Rozdział 55. Zmiany skórne u noworodków i niemowlaków	398
Naczyniaki i malformacje naczyniowe	398
Przyczyny	398
Objawy	399
Leczenie	399
Marmurkowatość skóry	399
Przyczyny	399
Objawy	399
Leczenie	399
Noworodkowa krostkowica kończyn (akropustuloza)	400
Przyczyny	400
Objawy	400
Leczenie	400
Trądzik noworodkowy	400
Przyczyny	400
Objawy	400
Leczenie	401
Przejęściowa noworodkowa melanoza krostkowa	401
Przyczyny	401
Objawy	401
Leczenie	401

Rozdział 56. Ciemieniucha	402
Przyczyny ciemieniuchy	402
Objawy, przebieg i powikłania	402
Różnicowanie	403
Leczenie ciemieniuchy	404
Rozdział 57. Odparzenie i pieluszkowe zapalenie skóry	407
Przyczyny odparzeń	407
Objawy, przebieg i powikłania	407
Rozpoznanie i różnicowanie odparzeń	408
Leczenie odparzeń	408
Zapobieganie	411
Rozdział 58. Plamy w kolorze kawy z mlekiem	412
Przyczyny	412
Wygląd zmian	412
Rozpoznanie	412
Leczenie	413
Rozdział 59. Trądzik pospolity	414
Postacie i przyczyny trądziku	414
Objawy, przebieg i powikłania trądziku pospolitego	415
Rozpoznanie i różnicowanie trądziku	415
Przeciwtrądzikowe preparaty bez recepty	416
Nadtlenek benzoylu	416
Kwas azelainowy	417
Kwas salicylowy	418
Miejscowe leki przeciwtrądzikowe na receptę	418
Retinoidy do stosowania zewnętrznego	420
Adapalen	420
Tazaroten	421
Tretynoina	421
Izotretynoina	421
Antybiotyki do stosowania zewnętrznego	422
Klindamycyna	422
Erytromycyna	423
Cykliczny węgiel erytromycyny	423
Terapia skojarzona z zastosowaniem leków stosowanych miejscowo	423
Leki przeciwtrądzikowe stosowane systemowo	423
Izotretynoina	423
Antybiotyki doustne w leczeniu trądziku	426
Limecyklina	426
Doksycyklina	427
Tetracyklina	427
Erytromycyna	427
Leki hormonalne	428
Doustna antykoncepcja hormonalna	428
Octan cyproteronu	428
Spironolakton	428
Zapobieganie	429

Część XII Problemy dermatologiczne u osób starszych 431

Rozdział 60. Zmiany skórne związane z podeszłym wiekiem	432
Ścieńczenie skóry.....	432
Świąd skóry	432
Przebarwienia i odbarwienia	433
Plamy soczewicowate.....	433
Owrzodzenia podudzi	433
Zmiany paznokciowe i okotopaznokciowe.....	434
Grzybice, drożdżycy i pleśniawki	434

Część XIII Onkologiczne problemy dermatologiczne..... 435

Rozdział 61. Czerniak	436
Przyczyny powstawania czerniaka	436
ABCDE czerniaka	436
Diagnostyka i różnicowanie	438
Leczenie	438
Profilaktyka	438
Rokowania	439
Rozdział 62. Pielęgnacja skóry u pacjenta onkologicznego	440
Działania niepożądane w obrębie skóry u pacjentów poddawanych radioterapii	440
Pielęgnacja skóry u pacjentów poddawanych radioterapii.....	442
Działania niepożądane w obrębie skóry u pacjentów poddawanych chemioterapii.....	443
Zespół ręka-stopa	444
Pielęgnacja skóry u pacjentów poddawanych chemioterapii.....	444
Działania niepożądane w obrębie paznokci u pacjentów poddawanych chemioterapii.....	444
Indeks.....	447

SPIS TABEL

Tabela 1 Rodzaje zmian skórnych	36
Tabela 2 Cechy zmian skórnych	42
Tabela 3 Wybrane dermokosmetyki o charakterze emolientów dostępne w Polsce.....	47
Tabela 4 Wybrane emolienty oczyszczające skórę	48
Tabela 5 Charakterystyka zmian w obrębie błony śluzowej jamy ustnej	52
Tabela 6 Charakterystyka zmian występujących w okolicach zgięciowych i fałdach skórnych	56
Tabela 7 Charakterystyka zmian w obrębie paznokci i skóry owłosionej skóry	63
Tabela 8 Główne różnice między kosmetykami a produktami biobójczymi	87
Tabela 9 Przykładowe preparaty biobójcze wykazujące działanie wirusobójcze dostępne na rynku.....	88
Tabela 10 Klasyfikacja europejska GKS do stosowania miejscowego pod względem siły działania	90
Tabela 11 Klasyfikacja amerykańska GKS do stosowania miejscowego pod względem siły działania	91
Tabela 12 Rodzaje cyst	94
Tabela 13 Ścieżka leczenia i zapobiegania suchej skóry	110
Tabela 14 Przykładowe preparaty z filtrami UV	133
Tabela 15 Preparaty z filtrami UV przeznaczone dla dzieci i niemowląt dostępne w aptece	135
Tabela 16 Preparaty ochronne do stosowania na skórę zimą dostępne w obrocie aptecznym	136
Tabela 17 Przykładowe preparaty do pielęgnacji ust	137
Tabela 18 Przykładowe preparaty ochronne do skóry dłoni	137
Tabela 19 Różnice między odczynem fotoalergicznym a fototoksycznym	149
Tabela 20 Leki najczęściej wywołujące fotodermatozy po podaniu doustnym	150
Tabela 21 Dawkowanie leków przeciwhistaminowych II generacji	151
Tabela 22 Procent ochrony przed promieniowaniem UVB w zależności od wartości SPF	160
Tabela 23 Najczęstsze alergeny kontaktowe, ich źródła oraz lokalizacja zmian skórnych	170
Tabela 24 Profilaktyka ekspozycji na niektóre alergeny kontaktowe.....	173
Tabela 25 Porównanie wyprysku kontaktowego z podrażnienia i alergicznego wyprysku kontaktowego	174
Tabela 26 Dobór mGKS w zależności od umiejscowienia zmian skórnych.....	175
Tabela 27 Dobór postaci mGKS do rodzaju zmian skórnych	176
Tabela 28 Właściwości mocznika w zależności od stężenia w preparacie	177
Tabela 29 Przykładowe preparaty wspomagające leczenie potówek u dzieci i dorosłych.....	183
Tabela 30 Omówienie najczęściej występujących czynników zaostrażających objawy AZS	191
Tabela 31 Przykładowe marki dermokosmetyków stosowanych na AZS.....	193
Tabela 32 Liczba jednostek FTU w zależności od wieku	196
Tabela 33. Działanie wybranych składników kosmetyków na AZS.....	203
Tabela 34. Przegląd wybranych dermokosmetyków na AZS.....	203
Tabela 35 Porównanie AZS i ŁZS	223
Tabela 36 Przykładowe kosmetyki i wyroby medyczne stosowane w ŁZS	225
Tabela 37 Podtypy trądziku różowatego i ich charakterystyczne objawy	234
Tabela 38 Możliwe ścieżki leczenia trądziku różowatego	235
Tabela 39 Siła rekomendacji w doborze preparatów stosowanych w leczeniu trądziku różowatego w zależności od postaci choroby	235
Tabela 40 Substancje stosowane zewnętrznie w trądziku różowatym	236
Tabela 41 Stadia kliniczne boreliozy	248
Tabela 42 Leczenie boreliozy	250
Tabela 43 Dostępne na polskim rynku przykładowe preparaty stosowane w leczeniu wszawicy	260

Tabela 44 Preparaty stosowane w leczeniu świerzbu oraz ich efekty uboczne	267
Tabela 45 Charakterystyczne objawy ukąszenia lub użądlenia	277
Tabela 46. Środki przeciwdrobnoustrojowe zalecane w leczeniu liszajca zakaźnego u dorosłych i dzieci wraz z dawkowaniem i długością terapii	288
Tabela 47. Miejscowe i doustne leki stosowane w leczeniu zapalenia mieszków włosowych w zależności od przyczyny jego powstania	295
Tabela 48. Przykłady preparatów, które można polecić pacjentowi do pielęgnacji skóry skłonnej do powstawania zmian zapalnych skóry	296
Tabela 49 Preparaty miejscowe stosowane w leczeniu nadmiernej potliwości.....	313
Tabela 50 Schemat podawania leków do stosowania miejscowego w łupieżu pstrym	317
Tabela 51 Wybrane preparaty kosmetyczne stosowane w przebiegu łupieżu skóry głowy	321
Tabela 52 Pytania, które warto zadać pacjentowi w celu potwierdzenia rozpoznania opryszczki wargowej.....	330
Tabela 53 Przykłady dostępnych na polskim rynku preparatów, stosowanych w leczeniu opryszczki wargowej.....	332
Tabela 54 Rozróżnienie zakażenia wywołanego przez wirusa brodawczaka ludzkiego i wirusa opryszczki zwykłej	337
Tabela 55 Leki i wyroby medyczne zawierające kwasy organiczne, używane w leczeniu kurczaków	338
Tabela 56 Wyroby medyczne służące do wymrażania kurczaków	339
Tabela 57 Porównanie preparatów stosowanych w leczeniu kłykcin kończystych	341
Tabela 58 Szczepionki przeciwko HPV zarejestrowane w Polsce	342
Tabela 59 Schemat dawkowania acyklowiru w przypadku obu typów klinicznych opryszczki, z podziałem na zakażenia pierwotne, wtórne oraz profilaktykę	349
Tabela 60 Wyroby medyczne stosowane w leczeniu zakażenia mięczakiem zakaźnym	364
Tabela 61 Przegląd nieprawidłowości paznokci wraz z ich charakterystyką, przyczynami wystąpienia oraz obrazem klinicznym	367
Tabela 62 Wybrane preparaty z minoksydylem.....	390
Tabela 63 Przykłady zastosowania minoksydylu i finasterydu w recepturze.....	391
Tabela 64 Przykładowe kosmetyki do pielęgnacji skóry dziecka z ciemieniuchą	405
Tabela 65 Ochronne preparaty do codziennego stosowania w odparzeniach.....	409
Tabela 66 Preparaty wspomagające leczenie i pielęgnację sączących się odparzeń	410
Tabela 67 Preparaty z kwasem azelainowym dostępne na rynku	418
Tabela 68 Preparaty do miejscowego leczenia trądziku.....	419
Tabela 69 Kliniczne zasady ABCDE	437

SPIS RYGIN

Ryc. 1 Budowa skóry	35
Ryc. 2 Plama skórna	37
Ryc. 3 Bąbel	37
Ryc. 4 Grudka	37
Ryc. 5 Włókniak	38
Ryc. 6 Pęcherz	38
Ryc. 7 Krosta	38
Ryc. 8 Nadżerka	39
Ryc. 9 Przeczos	39
Ryc. 10 Strup	39
Ryc. 11 Łuska	40
Ryc. 12	40
Ryc. 13	40
Ryc. 14 Blizna	41
Ryc. 15 Schematyczne porównanie zmian skórnych	41
Ryc. 16 Objaw Koebnera https://opieka.farm/objaw-kobnera/	43
Ryc. 17 Dermografizm	43
Ryc. 18 Liczba jednostek FTU do zastosowania na poszczególne partie ciała w zależności od wieku	49
Ryc. 19 Zapalenie kacyków ust	55
Ryc. 20 Kandydoza języka	55
Ryc. 21 Zmiany na błonie śluzowej jamy ustnej i skórze twarzy w przebiegu pęcherzycy	55
Ryc. 22 Kiła II okresu – zmiany na błonie śluzowej	56
Ryc. 23 Zespół Stevensa–Johnsona	56
Ryc. 24 Atopowe zapalenie skóry	61
Ryc. 25 Grzybica skóry gładkiej	61
Ryc. 26 Wyprysk	62
Ryc. 27 Paznokcie pałeczkowate	62
Ryc. 28 Onycholiza	62
Ryc. 29 Rogowacenie słoneczne	62
Ryc. 30 Grzybica skóry owłosionej głowy	63
Ryc. 31 Zapalenie mieszków włosowych	63
Ryc. 32 Rogowacenie ciemne na szyi u dorosłego mężczyzny z cukrzycą	68
Ryc. 33 Dermopatia cukrzycowa na podudziu wraz z pozostałością po usuniętym pęcherzu	68
Ryc. 34 Rybia łuska u pacjenta	70
Ryc. 35 Skóra kserotyczna u pacjenta z niewydolnością nerek	72
Ryc. 36 Paznokcie typu „pół na pół” w przebiegu przewlekłej choroby nerek	72
Ryc. 37 Przebarwienia na nogach w przebiegu przewlekłej niewydolności żyłnej	73
Ryc. 38 Zabieg mikrodermabrazji przy użyciu głowicy diamentowej	76
Ryc. 39 Złuszczenie naskórka po peelingu chemicznym na policzkach	76
Ryc. 40 Złuszczenie naskórka po peelingu chemicznym w okolicy brody	76
Ryc. 41 Zabieg mezoterapii mikroigłowej	77
Ryc. 42 Zaczerwienienia po zabiegu mezoterapii mikroigłowej	77
Ryc. 43 Przykład zmian skórnych charakterystycznych dla maskne	83
Ryc. 44 Uszkodzenie naskórka dłoni związane z regularnymi zabiegami higienicznymi	84
Ryc. 45 Zmiany na skórze charakterystyczne dla KZS z podrażnienia u pacjenta, który w czasie epidemii mył ręce	

kilkanaście razy dziennie bez stosowania środków nawilżających.	85
Ryc. 46 Przesuszenie skóry na dłoniach pacjenta związane z regularnym stosowaniem środków dezynfekujących.	85
Ryc. 47 Kontaktowe zapalenie skóry powstałe na skutek stosowania mydła i detergentów.	85
Ryc. 48 Przykład kaszaka za uchem.	95
Ryc. 49 Melasma.	98
Ryc. 50 Plamy soczewicowate starcze.	99
Ryc. 51 Piegi u rudej kobiety.	99
Ryc. 52 Ciężka postać suchej skóry na dłoniach.	104
Ryc. 53 Zmiany zapalne i zaczerwienienie skóry w przebiegu AZS.	105
Ryc. 54 Suchość skóry w łuszczycy z obecnymi łuskami i blaszkami łuszczycowymi.	106
Ryc. 55 Suche, łuszczące się zmiany skórne u pacjenta z cukrzycą.	108
Ryc. 56 Sucha skóra spowodowana starzeniem z widocznym ścięciem.	109
Ryc. 57 Włókniak miękki na przy zgięciach skóry.	113
Ryc. 58 Sposób aplikacji Fibrocontrol.	114
Ryc. 59 Włókniak twardy.	115
Ryc. 60 Linijna blizna powstała w wyniku nacięcia chirurgicznego.	116
Ryc. 61 Głębokie blizny zanikowe powstałe w następstwie trądziku.	116
Ryc. 62 Blizna przerostowa w miejscu urazu.	117
Ryc. 63 Bliznowiec.	117
Ryc. 64 Rozległa blizna po oparzeniu mogąca powodować przykurcz.	117
Ryc. 65 Zmiany rumieniowe w fałdach skóry pod piersiami.	122
Ryc. 66 Wtórne zakażenie wyprzenia drożdżkami https://www.magonlineibrary.com/doi/full/10.12968/jowc.2023.32.7.411?rfr_dat=cr_pub++0pubmed&url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori%3Arid%3Aacrossref.org	123
Ryc. 67 Znamię naczyniowe.	125
Ryc. 68 Znamię naskórkowe https://www.dermatologyadvisor.com/home/decision-support-in-medicine/dermatology/epidermal-nevus-including-inflammatory-linear-verrucous-epidermal-nevus-nevus-verrucosus-dermatitic-epidermal-nevus/	126
Ryc. 69 Znamię tojotokowe na owłosionej skórze głowy.	126
Ryc. 70 Syringoma u młodej kobiety.	127
Ryc. 71 Znamię melanocytowe płaskie.	127
Ryc. 72 Znamię błękitne.	128
Ryc. 73 Znamię Spitz (Autorstwa The Armed Forces Institute of Pathology - Image and description are from the AFIP Atlas of Tumor Pathology, according to entry contains U.S. Government work which may be used without restriction https://commons.wikimedia.org/wiki).	128
Ryc. 74 Znamię Suttona https://twojeznamiona.pl/blog/jakie-sa-rodzaje-znamion	128
Ryc. 75 Badanie namion przy użyciu dermatoskopu.	129
Ryc. 76 Metoda na dwa palce.	134
Ryc. 77 Osutka polekowa.	140
Ryc. 78 Rumień wielopostaciowy wysiękowy.	141
Ryc. 79 Zespół nadwrażliwości indukowany lekami.	142
Ryc. 80 Ostra uogólniona osutka polekowa.	143
Ryc. 81 Rumień trwały.	144
Ryc. 82 Rumień guzowaty.	145
Ryc. 83 Odczyn alergiczny indukowany promieniowaniem słonecznym.	148
Ryc. 84 Reakcja fotoalergiczna na skórze na ramieniu.	148
Ryc. 85 Zbliżenie na obszar skóry dotknięty alergią na słońce.	149
Ryc. 86 Przenikanie promieniowania UVA i UVB przez skórę.	154
Ryc. 87 Pęcherze powstające w przebiegu oparzenia słonecznego II stopnia.	156
Ryc. 88 Obraz pokrzywki na skórze.	164
Ryc. 89 Zmiany skórne w przebiegu alergicznego KZS zlokalizowane w miejscu styku skóry z zawierającą nikiel	

sprzączką paska	172
Ryc. 90 Potówki zwykłe przypominające kropelki wody	180
Ryc. 91 Potówki czerwone na szyi i tułowi	180
Ryc. 92 Potówki czerwone na tułowi	181
Ryc. 93 Potówki głębokie są trudne do zdiagnozowania	181
Ryc. 94 Lokalizacja objawów AZS u dzieci i dorosłych	187
Ryc. 95 Zmiany na policzkach dziecka	187
Ryc. 96 Objawy AZS zlokalizowane na stopie u niemowlęcia	188
Ryc. 97 Dziecko z objawami AZS na twarzy	188
Ryc. 98 Kobieta z ciężkim AZS na szyi	189
Ryc. 99 Objawy AZS pod kolanami	189
Ryc. 100 Objawy AZS zlokalizowane w zgięciu łokcia	190
Ryc. 101 Łuszczyca skóry głowy	209
Ryc. 102 Łuszczyca na tułowi	209
Ryc. 103 Łuszczyca plackowata	209
Ryc. 104 Łuszczyca paznokci	209
Ryc. 105 Obraz łuszczycy krostkowej na wewnętrznej stronie dłoni	211
Ryc. 106 Łuszczyca krostkowa mylnie rozpoznana jako infekcja bakteryjna	211
Ryc. 107 Łojotokowe zapalenie skóry w okolicy czoła i brwi u dorosłego mężczyzny	221
Ryc. 108 Łuszczyca w okolicy owłosionej skóry głowy i uszu	222
Ryc. 109 Atopowe zapalenie skóry w okolicy skóry szyi	222
Ryc. 110 Liszaj płaski	228
Ryc. 111 Objaw Koebnera https://www.mp.pl/pacjent/dermatologia/choroby/chorobyskory/74045,liszaj-plaski	229
Ryc. 112 Liszaj płaski na błonie śluzowej jamy ustnej	229
Ryc. 113 Typowe rozmieszczenie zmian na twarzy osoby z trądzikiem różowatym	232
Ryc. 114 Trądzik różowaty – postać rumieniowa z teleangiektazjami	232
Ryc. 115 Trądzik różowaty – postać grudkowo-krostkowa	233
Ryc. 116 Trądzik różowaty – postać przerostowa	233
Ryc. 117 Teleangiektazje na brzegach powiek w postaci ocznej trądziku różowatego	233
Ryc. 118 Zapalenie spojówek w przebiegu ocznej postaci trądziku różowatego	234
Ryc. 119 Zmiany skórne na rękach i dłoniach w przebiegu bielactwa	241
Ryc. 120 Plamy odbarwieniowe w przebiegu bielactwa nabytego u pacjenta z ciemniejszą karnacją	242
Ryc. 121 Plamy bielacze na czole i w okolicy owłosionej skóry głowy narażone na poparzenie słoneczne	244
Ryc. 122 Dojrzały kleszcz pospolity po kilku dniach żerowania	246
Ryc. 123 Rumień wędrujący na ramieniu	247
Ryc. 124 Rumień wędrujący na udzie	248
Ryc. 125 Rumień wędrujący na wewnętrznej stronie kolana	248
Ryc. 126 Rumień wędrujący na łydce	249
Ryc. 127 Zmiana skórna po ukąszeniu przez kleszcza, świadcząca o zakażeniu riketsjami	250
Ryc. 128 Pchła	252
Ryc. 129 Ugryzienia pcheł	253
Ryc. 130 Postacie dorosłe i nimfa pluskwy domowej	254
Ryc. 131 Postać dorosła pluskwy domowej	254
Ryc. 132 Nimfa pluskwy domowej	254
Ryc. 133 Plecy dorosłej osoby z rozproszonymi ukąszeniami pluskwy domowej	255
Ryc. 134 Ukąszenia pluskiew rozmieszczone w charakterystycznych skupiskach	256
Ryc. 135 Nimfa wszy tonowej	258
Ryc. 136 Postać dorosła wszy tonowej	258

Ryc. 137 Dorosła postać wszy głowowej	259
Ryc. 138 Gnida w powłoce	259
Ryc. 139 Wybarwiony świerzbowiec ludzki	263
Ryc. 140 Rozmieszczenie charakterystycznych objawów skórnych w wyniku pogryzienia przez świerzbowca	265
Ryc. 141 Objawy skórne świerzbu	266
Ryc. 142 Nora wydrążona przez świerzbowca	266
Ryc. 143 Dorosła postać nużeńca.....	271
Ryc. 144 Demodekoza u dorosłego mężczyzny przypominająca trądzik różowaty.....	272
Ryc. 145 Rumień wędrujący na brzuchu u dorosłego mężczyzny	278
Ryc. 146 Rumień wędrujący w początkowym stadium	278
Ryc. 147 Liszajec niepęcherzowy u niemowlęcia. Zdjęcie skupisk pęcherzyków i krost z pojawiającymi się miodowymi strupami na nosie	284
Ryc. 148 Liszajec niepęcherzowy u dziecka. Zdjęcie zaskorupiałych zmian okołonosowych	284
Ryc. 149 „Miodowe” strupy na twarzy dziecka w wieku szkolnym	284
Ryc. 150 Liszajec niepęcherzowy u osoby dorosłej. Skupiska pęcherzyków lub krost, które pękają i tworzą skórkę w kolorze miodu	284
Ryc. 151 Liszajec pęcherzowy na brzuchu niemowlęcia. Zakażenie rozpoczyna się od rumieniowej plamki, która rozwija się w małe krosty, które łączą się ze sobą, tworząc ostatecznie bulle, czyli żółte pęcherze	285
Ryc. 152 Liszajec pęcherzowy na palcach osoby dorosłej	285
Ryc. 153 Liszajec pęcherzowy na ciele dziecka	285
Ryc. 154 Liszajec pęcherzowy - nadżerki otoczone kołnierzem, kryzą z pękniętych pokryw pęcherzy	285
Ryc. 155 Czyrak to delikatny guzek lub krostka obejmująca mieszek włosowy i spowodowana infekcją gronkowcową ..	292
Ryc. 156 Charakterystyczne zmiany dla figówki gronkowcowej	292
Ryc. 157 Powierzchnowe krosty i guzki zapalne otaczające mieszki włosowe	293
Ryc. 158 Zapalenie mieszków włosowych – charakterystyczne liczne grudki i krosty wokół mieszków włosowych w obrębie skóry owłosionej głowy	293
Ryc. 159 Zapalenie mieszków włosowych – grudki i krosty przymieszkowe w obrębie skóry gładkiej	294
Ryc. 160 Rzekome zapalenie mieszków włosowych	294
Ryc. 161 Róża na twarzy	298
Ryc. 162 Róża na podudziu https://www.centrumflebologii.pl/pl/niewydolnosc-limfatyczna/roza	298
Ryc. 163 Róża na uchu	299
Ryc. 164 Róża pęcherzowa.....	300
Ryc. 165 Róża krwotoczna	300
Ryc. 166 Czyrak w obrębie ramienia	302
Ryc. 167 Czyrak na plecach	302
Ryc. 168 Typowy obraz grzybicy owłosionej skóry głowy u dorosłego mężczyzny.....	307
Ryc. 169 Typowa tarczka w przebiegu grzybicy skóry	308
Ryc. 170 Charakterystyczne ostrozapalne guzki w przebiegu grzybicy owłosionej skóry brody	308
Ryc. 171 Typowy objaw grzybicy skóry gładkiej.....	308
Ryc. 172 Zmiany chorobowe pomiędzy II i III przestrzenią międzypalcową w przebiegu grzybicy stóp, często nazywane stopą atlety	309
Ryc. 173 Charakterystyczne złuszczenie się naskórka w przebiegu grzybicy stóp typu „mokasynowego”	309
Ryc. 174 Typowy obraz zmian łuszczycowych osoby dorosłej, których nie należy mylić z grzybiczymi	310
Ryc. 175 Ogniska chorobowe umiejscowione w zgięciu kolan w przebiegu AZS.....	310
Ryc. 176 Typowy objaw ŁZS owłosionej skóry głowy u dziecka, które może przebiegać z infekcją grzybiczą	310
Ryc. 177 Przebarwienia powstałe w przebiegu łupieżu pstrego	316
Ryc. 178 Zmiany skórne w przebiegu łupieżu różowego Giberta	323
Ryc. 179 Typowy obraz łupieżu różowego u dorosłego	323
Ryc. 180 Opryszczka wargowa HSV-1, tzw. zimno	327

Ryc. 181 Zmiany pęcherzykowe związane z COVID-19	344
Ryc. 182 Livedo racemosa	344
Ryc. 183 Wysypka pokrzywkowa	344
Ryc. 184 Palce covidowe	345
Ryc. 185 Niedokrwiennie zmiany akralne	345
Ryc. 186 Zmiany w obrębie paznokci w wyniku zakażenia COVID-19	345
Ryc. 187 Opryszczka zwykła, typ 1 – zmiany grudkowo-pęcherzykowe w obrębie czerwieni wargowej	347
Ryc. 188 Opryszczka zwykła, typ 1 – zmiany pęcherzykowe poniżej wargi dolnej	347
Ryc. 189 Opryszczka zwykła, typ 2 – zmiany pęcherzykowo-nadżerkowe w obrębie warg sromowych	348
Ryc. 190 Opryszczka zwykła, typ 2 – zmiany rumieniowo-nadżerkowe w obrębie żołądździ pącza	348
Ryc. 191 Półpasiec – pęcherzyki na rumieniowym podłożu	350
Ryc. 192 Brodawka zwykła w trakcie ustępowania	351
Ryc. 193 Brodawki mozaikowe	352
Ryc. 194 Brodawka głęboka	352
Ryc. 195 Brodawki płaskie na palcu ręki	352
Ryc. 196 Mięczak zakaźny – widoczne grudki barwy cielistej w okolicy pachwiny	353
Ryc. 197 Mięczak zakaźny – rozsiane grudki molluscum contagiosum	354
Ryc. 198 HFMD – zmiany o charakterze czerwonych grudek i szarych pęcherzyków na rumieniowym tle w obrębie dłoni	354
Ryc. 199 HFMD – zmiany o charakterze czerwonych grudek i szarych pęcherzyków na rumieniowym tle w obrębie stóp	355
Ryc. 200 Pokrzywka na udzie pacjenta z potwierdzonym testem wirusem COVID-19	355
Ryc. 201 Palce covidowe	356
Ryc. 202 Zmiany w obrębie paznokcia w przebiegu COVID-19	356
Ryc. 203 Wykwity chorobowe pęcherzykowo-nadżerkowe na kończynach górnych	357
Ryc. 204 Pęcherzyki w przebiegu ospy wietrznej – osutka wielopostaciowa na szyi	358
Ryc. 205 Bładoróżowa wysypka skórna na ciele dziecka w trakcie tzw. „trzydniówki”	358
Ryc. 206 Wygląd twarzy w przebiegu rumienia zakaźnego	359
Ryc. 207 Plamy zlewające się na tułowi w przebiegu odry	360
Ryc. 208 Plamy na skórze za uchem w przebiegu odry	360
Ryc. 209 Uogólniona osutka plamisto-grudkowa w przebiegu mononukleozy zakaźnej	361
Ryc. 210 Zmiany skórne wywołane zakażeniem wirusem mięczaka zakaźnego z widocznym centralnym wgłębieniem	362
Ryc. 211 Mało zaawansowane zmiany grzybicze na paznokciach	374
Ryc. 212 Zaawansowana postać grzybicy paznokci stóp u osoby dorosłej	374
Ryc. 213 Onycholiza, czyli oddzielenie płytki paznokciowej od łożyska o etiologii innej niż grzybicza	375
Ryc. 214 Zajęty chorobowo paznokieć w przebiegu łuszczycy o charakterystycznych punkcikowych zmianach oraz liniowych wybrocznych podpaznokciowych	375
Ryc. 215 Zanakcica – ropne zakażenie wąków paznokciowych	375
Ryc. 216 Zanakcica ostra	381
Ryc. 217 Zanakcica ostra z ropną wydzieliną	382
Ryc. 218 Deformacja paznokcia w wyniku zanakcicy przewlekłej	382
Ryc. 219 Zastrzał bakteryjny	384
Ryc. 220 Zastrzał opryszczkowy palca z wtórnym zakażeniem bakteryjnym	385
Ryc. 221 Przebieg utraty owłosienia w przebiegu łysienia androgenowego u kobiet i mężczyzn	389
Ryc. 222 Łysienie plackowate	394
Ryc. 223 Łysienie plackowate	394
Ryc. 224 Malformacja naczyniowa na policzku	398
Ryc. 225 Malformacja naczyniowa na nodze u nastolatki	398
Ryc. 226 Marmurkowatość skóry widoczna na ramieniu noworodka	399

Ryc. 227 Fragment stopy z widocznymi pęcherzykami i krostami na stopie w przebiegu akropustulozy	400
Ryc. 228 Trądzik noworodkowy	400
Ryc. 229 Melanoza krostkowa noworodków na podeszwie stopy	401
Ryc. 230 Ciemieniucha u niemowlaka na owłosionej skórze głowy	402
Ryc. 231 Ciemieniucha u niemowlaka.	403
Ryc. 232 Zakażenie grzybicze w okolicy skóry głowy u dorosłego.	404
Ryc. 233 Plama w kolorze kawy z mlekiem z regularnymi brzegami	412
Ryc. 234 Plama w kolorze kawy z mlekiem z nieregularnymi brzegami	413
Ryc. 235 Guzki w przebiegu trądziku pospolitego. Guzki tworzą się w głębszych warstwach skóry i mogą pozostawiać trwałe blizny	415
Ryc. 236 Widoczne głębokie blizny potrądzikowe na policzku	415
Ryc. 237 Popromienne zapalenie skóry na twarzy u pacjenta poddanego radioterapii	441
Ryc. 238 Popromienne zapalenie skóry	441
Ryc. 239 Kseroza skóry u pacjentów poddawanych chemioterapii	443
Ryc. 240 Onycholiza	444
Ryc. 241 Krwotoki pod paznokcie powstające u pacjentów w wyniku chemioterapii	445
Ryc. 242 Zmiany w obrębie paznokci u pacjentów poddawanych chemioterapii	445

PRZEDMOWA DO WYDANIA I

Drodzy Farmaceuci i Technicy Farmaceutyczni,

Oddajemy w Wasze ręce tom Zeszytów Aptecznych w całości poświęcony problemom dermatologicznym, z którymi w codziennej praktyce aptecznej spotykamy się najczęściej.

W toku kształcenia farmaceuty oraz technika farmaceutycznego nauka zagadnień związanych z postępowaniem terapeutycznym w przebiegu różnych schorzeń skórnych odbywa się w bardzo ograniczonym zakresie, jeśli w ogóle ma miejsce. Pomimo ograniczeń w edukacji w dziedzinie dermatologii, to do nas pacjenci często zgłaszają się po pomoc w pierwszej kolejności, oczekując w aptece rozwiązania problemów, którymi mogą być różne zmiany skórne związane z infekcją grzybiczą, wirusową, pasożytniczą czy też wywołane odczynem alergicznym.

Arsenał leków OTC, którym dysponujemy, stale się powiększa. Znajduje się w nim cała gama leków przeciwgrzybiczych (z lakierami z amorolfiną i cyklopiroksiem włącznie), przeciwbakteryjnych i przeciwwirusowych. Bez recepty dostępne są kremy i maści z octanem hydrokortyzonu, maści z antybiotykami oraz doustne i miejscowe antyhistaminiki I i II generacji. Czy wiemy, jak rekomendować te preparaty, aby samoleczenie było bezpieczne i skuteczne?

Podręcznik *Problemy dermatologiczne z perspektywy farmaceuty* opisuje nie tylko zagadnienia związane ze stosowaniem preparatów bez recepty, ale także zasady wczesnego rozpoznania poważniejszych schorzeń w aptece oraz rolę farmaceuty we wspieraniu pacjenta w farmakoterapii zleconej przez lekarza (jeśli preparat dostępny jest tylko na receptę, zostało to zaznaczone w tekście). Na ponad 140 (w wyd. II na 300) stronach wyjaśniono, jak w możliwie najprostszy sposób odróżnić od siebie różne schorzenia skórne, jakich porad udzielić pacjentowi w różnych sytuacjach oraz jakie leki stosuje się w danym wskazaniu.

Większość opisanych schorzeń to częste przypadłości. Niektóre opisano bardziej jako pretekst do omówienia konkretnej grupy leków. W ten sposób w zeszycie znalazły się zarówno zagadnienia związane z postępowaniem w przebiegu pokrzywki, trądziku, łuszczycy i grzybicy, jak i zanokcicy, łupieżu pstrego i różowego czy różnych ukąszeń i użądleń.

Serdecznie dziękuję **dr n. med. Marcie Janowskiej** za uwagi z perspektywy dermatologa i cenne wskazówki dotyczące praktycznych aspektów opisywanych zagadnień. Jestem także niezmiernie wdzięczny **dr. n. med. Pawłowi Brzowskiemu**, adiunktowi w Klinice Dermatologii Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum, za wsparcie merytoryczne i konsultację treści tego opracowania.

mgr farm. Paweł Konrad Tuszyński
dyrektor ds. naukowych 3PG
Kraków, 01.12.2018

PRZEDMOWA DO WYDANIA II

Szanowni Czytelnicy!

Niniejszy podręcznik to drugie wydanie opracowania, które w 2018 roku okazało się w ramach serii *Zeszyty Apteczne*. Zostało ono w znacznym stopniu zaktualizowane i poszerzone o wnioski z nowych doniesień oraz wytycznych, a także o nowe leki i inne preparaty, które pojawiły się w obrocie aptecznym od czasu wydania I.

Na tym jednak nie kończą się zmiany, które wprowadzono w tym podręczniku.

Wydanie II, publikowane już w serii *Vademecum Farmaceutyczne*, uzupełniono też o skorowidz, indeks tabel i zastosowano czytelniejszą szatę graficzną. Co najważniejsze, zamieściliśmy w nim 90 rycin ilustrujących różne patologie skórne, co bardzo ułatwi wstępne rozpoznanie różnych dolegliwości i rekomendację odpowiedniego preparatu (lub konsultacji dermatologicznej). Nowe wydanie zawiera też 40 tabel i nowe tematy, m.in. pielęgnację skóry u pacjentów leczonych onkologicznie, bielactwo, problemy skórne związane ze stosowaniem środków ochrony osobistej (m.in. maseczek i rękawiczek), pielęgnację skóry po zabiegach kosmetycznych oraz zmiany skórne, które mogą być objawem chorób systemowych. W efekcie nowy podręcznik jest dwukrotnie obszerniejszy.

Liczę, że *Problemy dermatologiczne. Opieka farmaceutyczna, zasady rozpoznania i leczenia, przegląd leków i kosmetyków* będzie dla Czytelników jeszcze bardziej przejrzystym i praktycznym źródłem wiedzy farmaceutycznej, które pomoże w opiece nad pacjentami z problemami skórnymi.

Po raz kolejny dziękuję **dr. n. med. Pawłowi Brzewskiemu** za rewizję treści, pomoc w opisie ilustracji i nadesłanie zdjęć ze swojej praktyki dermatologicznej.

mgr farm. Paweł Konrad Tuszyński
dyrektor ds. naukowych 3PG
Kraków, 30.07.2021

Grupa	Nazwa generyczna	Preparat
III (silne)	dipropionian betametazonu (0,05%)	▪ Beloderm (maść)
	acetonid triamcynolonu (0,1%)	-
	acetonid fluocynolonu (0,1%)	-
	benzoesan betametazonu (0,25%)	-
	budezonid (0,025%)	-
	dezonid (0,05%)	-
	propionian flutykazonu (0,05%)	▪ Cutivate (krem, maść)
	walerianian betametazonu (0,1 i 0,05%)	▪ Betnovate (krem, maść)
IV (bardzo silne)	propionian klobetazolu (0,05%)	▪ Clobederm (maść, krem) ▪ Clarelux (piana na skórę) ▪ Dermovate (maść, krem) ▪ Novate (maść, krem)
	acetonid fluocynolonu (0,2%)	-
	furoinian mometazonu (0,1%)	▪ Edelan (maść), ▪ Elocom (maść), ▪ Elosone (maść), ▪ Ivoxel (maść), ▪ Momecutan (maść), ▪ Momester (maść)

■ Tabela 11

Klasyfikacja amerykańska GKS do stosowania miejscowego pod względem siły działania

Grupa	Nazwa generyczna (podłoże, stężenie)	Preparat
grupa I (najsilniejsze)	propionian klobetazolu (krem, maść, płyn 0,05%)	▪ Clobederm (maść, krem) ▪ Clarelux (piana na skórę) ▪ Dermovate (maść, krem) ▪ Novate (maść, krem)
	dipropionian betametazonu (maść 0,05%)	▪ Beloderm (maść), ▪ Diprolene (maść)
grupa II (o dużej sile działania)	furoinian mometazonu (maść 0,1%)	▪ Edelan (maść), ▪ Elocom (maść), ▪ Elosone (maść), ▪ Ivoxel (maść), ▪ Momecutan (maść), ▪ Momester (maść)
	dipropionian betametazonu (maść 0,05%)	▪ Beloderm (maść) ▪ Diprolene (maść)

■ **Tabela 69**
Kliniczne zasady ABCDE

Charakterystyka	Wygląd
<p>A (<i>asymmetry</i>) – asymetria – czerniak jest asymetryczny względem każdej osi (w odróżnieniu od łagodnych zmian, które zwykle są okrągłe lub owalne), a także ma obraz nieregularny, złożony z wyniosłości określanych mianem wysp</p>	
<p>B (<i>borders</i>) - brzegi nierówne i postrzępione</p>	
<p>C (<i>color</i>) - kolor różnorodny (od jasnobrązowego po czarny, stalowy) z nierównomiernym rozkładem barwnika, często z jego punktowymi depozytami</p>	
<p>D (<i>diameter</i> lub <i>dynamics</i>) – średnica większa niż 5 mm lub <i>dynamics</i> – dynamika zmian morfologicznych w guzie (pojawienie się nowych zmian morfologicznych [plama, grudka, guzek] w obrębie zmiany)</p>	
<p>E (<i>elevation</i> lub <i>evolution</i>) - Uwypuklenie powierzchni ponad poziom otaczającego zmianę naskórka. Uwaga! Cienkie czerniaki nie tworzą wyczuwalnego palpacyjnie zgrubienia w porównaniu z prawidłową skórą w otoczeniu zmiany; ważniejsze o uwypuklenia zmiany pierwotnej jest powiększenie się średnicy</p>	

■ **Tabela 41**

Stadia kliniczne boreliozy (Smoleńska, 2016)

Narząd	Stadium kliniczne		
	wczesne zlokalizowane	wczesne uogólnione	późne
skóra	pojedynczy rumień wędrujący	rumień wędrujący mnogi	zanikowe zapalenie skóry kończyn
objawy ogólne	objawy grypopodobne	limfadenopatia, objawy grypopodobne	przewlekłe zmęczenie, przewlekłe zespoły bólowe
układ nerwowy	-	obwodowe zapalenia nerwów czaszkowych (najczęściej VII) i rdzeniowych, limfocytarne zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych i mózgu (gdy występują łącznie, to mówimy o tzw. zesp. Banwortha)	przewlekłe zapalenie nerwów mózgu, zmiany degeneracyjno-demielinizacyjne mózgu, przewlekłe zapalenie rdzenia kręgowego, podostra encefalopatia (uszkodzenie mózgu), zaburzenia pamięci, zaburzenia emocjonalne, polineuropatia (uszkodzenie wielu nerwów obwodowych)
układ mięśniowo-stawowy	zapalenie stawu najbliższego od ukąszenia	ostre nawracające zapalenie stawów (dużych, najczęściej zapalenie stawu kolanowego)	przewlekłe zapalenie stawów i struktur okołostawowych
układ krążenia	-	zapalenie mięśnia sercowego, zaburzenia rytmu i przewodnictwa	-
narząd wzroku	zapalenie spojówek (gdy ukąszenie w pobliżu oczu)	zapalenie nerwu wzrokowego lub siatkówki	-

♦ **Ryc. 124** Rumień wędrujący na udzie (zdjęcie dzięki uprzejmości dr. n. med. Piotra Borkowskiego)

♦ **Ryc. 125** Rumień wędrujący na wewnętrznej stronie kolana (zdjęcie dzięki uprzejmości dr. n. med. Piotra Borkowskiego)

- **kontaktowe zapalenie skóry z podrażnienia** – spowodowane przez kontakt z substancją drażniącą i przebiegające bez udziału układu immunologicznego,
- **zawodowe kontaktowe zapalenie skóry** – będące skutkiem narażenia na czynniki szkodliwe w miejscu pracy
- **fotoalergiczne i fototoksyczne** kontaktowe zapalenie skóry – spowodowane przez alergen lub substancję drażniącą powstałą pod wpływem światła słonecznego.

Kontaktowe zapalenie skóry jest najczęściej wywoływane przez nikiel, substancje zapachowe obecne w kosmetykach, kobalt, chrom, lanolinę oraz lateks (NHS, 2020). W Tabeli 23 zestawiono produkty codziennego użytku, w których znajdują się najczęstsze alergeny kontaktowe, oraz lokalizacje zmian skórnych przez nie spowodowanych.

Pacjenci często mogą żywić obawy przed stosowaniem produktów zawierających **parabeny**, czyli estry kwasu p-hydroksybenzoesowego. Są to substancje powszechnie używane w kosmetykach jako konserwanty.

■ Tabela 23

Najczęstsze alergeny kontaktowe, ich źródła oraz lokalizacja zmian skórnych

Alergen	Główne źródła w otoczeniu	Najczęstsza lokalizacja	Uwagi
nikiel	<ul style="list-style-type: none"> ■ biżuteria ■ metalowe fragmenty ubrań (guziki, sprzączki pasków), monety, sztucce 	miejsce styku metalu ze skórą	<ul style="list-style-type: none"> ■ najczęstszy alergen kontaktowy ■ występuje jako składnik lub zanieczyszczenie wyrobów metalowych
substancje zapachowe i konserwanty	<ul style="list-style-type: none"> ■ kosmetyki ■ perfumy 	twarz, szyja, ręce, skóra głowy	<ul style="list-style-type: none"> ■ druga najczęstsza przyczyna alergii kontaktowych ■ częściej występuje u kobiet
chrom	<ul style="list-style-type: none"> ■ skóra garbowana (np. rękawice, paski od spodni, paski od zegarka, obuwiu) ■ zapalki, świeżo wydrukowane gazety, tworzywa sztuczne (w niewielkich ilościach, zwykle niewywołujących uczuleń) 	stopy, ręce	<ul style="list-style-type: none"> ■ uczulają rozpuszczalne w wodzie związki chromu (np. sól dichromian (VI) potasu) ■ najczęściej narażenie zawodowe (np. składnik cementu, farb)
kobalt	<ul style="list-style-type: none"> ■ środki czyszczące ■ farby 	ręce	<ul style="list-style-type: none"> ■ rzadko alergia izolowana, najczęściej współwystępuje z nadwrażliwością na nikiel i chrom
lanolina	<ul style="list-style-type: none"> ■ kosmetyki ■ płyny do prania i płukania ■ ubrania wełniane 	twarz, ręce	<ul style="list-style-type: none"> ■ uczulać może także pochodna lanoliny – alkohol lanolinowy (euceryt)
lateks	<ul style="list-style-type: none"> ■ sprzęt medyczny (rękawice lateksowe, cewniki, gumowe elementy) ■ prezerwatywy 	ręce, okolice narządów płciowych	<ul style="list-style-type: none"> ■ najbardziej narażone grupy: pracownicy ochrony zdrowia, kosmetyczki, fryzjerzy

Tabela 51

Wybrane preparaty kosmetyczne stosowane w przebiegu łupieżu skóry głowy

Rodzaj	Działanie	Kiedy polecać?	Składnik	Przykładowe preparaty
łupież suchy	nawilżające, łagodzące	<ul style="list-style-type: none"> sucha skóra głowy uczulenie na kosmetyki do stylizacji, farby używanie suszarek, lokówek kontakt z chlorowaną wodą przebywanie w zadytmionych pomieszczeniach 	pantenol	<ul style="list-style-type: none"> Pharmaceris H-Purin Dry Emolium Dermocare Szampon nawilżający Emolium Dermocare emulsja do skóry głowy
			gliceryna	<ul style="list-style-type: none"> La Roche Posay Kerium szampon na łupież suchy Pirolam szampon Ducray Squanorm szampon na łupież suchy
			mocznik (stężenie do 10%)	<ul style="list-style-type: none"> Cerkogel 10% żel do suchej skóry głowy
łupież tłusty	złuszczające	<ul style="list-style-type: none"> przyklejone do skóry, trudne do usunięcia łuski zrogowaciała skóra tworzy tłuste strupy 	kwas salicylowy	<ul style="list-style-type: none"> Paraderm Pirox szampon Bioderma Node DS+ szampon
			mocznik (stężenie powyżej 30%)	<ul style="list-style-type: none"> Cerkogel 30 żel
	przeciwświądowe, przeciwzapalne, wysuszające, regulujące złuszczenie	<ul style="list-style-type: none"> tłuste włosy i skóra głowy świąd nadmierne złuszczenie 	dziegość	<ul style="list-style-type: none"> Biotar szampon Vis Plantis Betula Alba care szampon Paraderm szampon z dziegiem
			siarka	<ul style="list-style-type: none"> Barwa Siarkowa Moc szampon
regulujące wydzielanie łoju, przeciwzapalne	<ul style="list-style-type: none"> tłuste włosy i skóra głowy 	sole cynku	<ul style="list-style-type: none"> Pharmaceris H Sebopurin Vis Plantis Betula Alba Care szampon 	

benów, bez dodatków zapachowych, na bazie wód termalnych itp. Przeanalizuj oferty pod tym kątem, aby mieć pod ręką produkty dla pacjentów z bardzo wrażliwą skórą.

WSKAZÓWKA PRAKTYCZNA

U pacjentów z tendencją do nawrotów choroby poleć profilaktyczne stosowanie szamponów leczniczych ze składnikami **przeciwgrzybiczymi** (np. Nizoral) raz na tydzień lub raz na 2 tyg. (McNeil Healthcare, 2011).

Piśmiennictwo:

Alofarm. (2013). *ChPL Zoxin-Med*.

Borda, L. J., Wikramanayake, T. C. (2015). Seborrheic Dermatitis and Dandruff: A Comprehensive Review. *Journal of clinical and investigative dermatology*, 3(2), <https://doi.org/10.13188/2373-1044.1000019>

McNeil Healthcare. (2011). *ChPL Nizoral*.

Polfarmex. (2008). *ChPL Noell*.

Turner, G. A., Hoptroff, M., Harding, C. R. (2012). Stratum corneum dysfunction in dandruff. *International journal of cosmetic science*, 34(4), 298–306. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2494.2012.00723.x>.

lizacje zmian charakterystycznych dla liszajca klasycznego przedstawiono na ♦Ryc. 147, 148, 149 i 150 (MSD Manual Professional Version, 2023; CDC, 2024).

♦ **Ryc. 147** Liszajec niepęcherzowy u niemowlęcia. Zdjęcie skupisk pęcherzyków i krost z pojawiającymi się miodowymi strupami na nosie (MSD Manual Professional Version, 2023)

♦ **Ryc. 149** „Miodowe” strupy na twarzy dziecka w wieku szkolnym (CDC, 2024)

♦ **Ryc. 148** Liszajec niepęcherzowy u dziecka. Zdjęcie zaskorupiałych zmian okołonosowych (MSD Manual Professional Version, 2023)

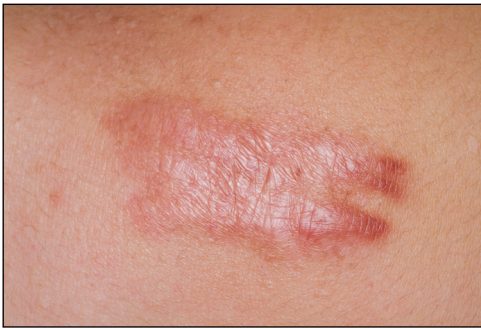
♦ **Ryc. 150** Liszajec niepęcherzowy u osoby dorosłej. Skupiska pęcherzyków lub krost, które pękają i tworzą skórę w kolorze miodu (MSD Manual Professional Version, 2023)

Liszajec pęcherzowy

Liszajec pęcherzowy rozpoczyna się od małych, powierzchniowych pęcherzyków, których błona zewnętrzna z czasem staje się bardzo delikatna i wiotka. Pęcherze zawierają przezroczysty lub żółty płyn, którego wygląd się zmienia i przechodzi od przezroczystego do ropnego lub ciemniejsze (tzw. *bullae*). Zmia-

ny te łatwo i szybko zaczynają się powiększać, tworząc duże pęcherze, ostro odgraniczone od otoczenia. Ich średnica może przekraczać kilka centymetrów. Gdy pękają, pozostawiają wilgotne, **czerwone nadżerki otoczone krążą z pękniętych pokryw (kołnierze)**. Następnie, widoczna nadżerka stopniowo zaczyna zanikać (Nardi i in., 2023; CDC, 2024).

- **Blizny przerostowe** (ang. *hypertrophic scars*) powstają w wyniku nadprodukcji kolagenu w procesie gojenia przez zainicjowanie. Nie przekraczają one granic pierwotnej rany. Mogą być czerwone, pogrubiałe, wznoszące się ponad poziom skóry, co widoczne jest na •Ryc. 62. Blizny przerostowe mogą ulegać pogrubianiu nawet przez 6 mies. Z czasem jednak mięknią i stają się podobne do otaczających tkanek. Blizny przerostowe mogą prowadzić do powstania **przykurczy bliznowatych**.

♦ **Ryc. 62** Blizna przerostowa w miejscu urazu

- **Bliznowce (keloidy, ang. *keloid scars*)** podobnie jak blizny przerostowe powstają w wyniku nadmiernej produkcji kolagenu, jednak zasięgiem przekraczają granice pierwotnej rany. Mogą powstać nawet w miejscu niewielkiego urazu, jak np. przekłucie płata ucha. Bliznowce mają nieregularny kształt i wystają ponad powierzchnię skóry. Mogą być koloru różowego, czerwonego lub fioletowego, a także zbliżonego do koloru otaczającej skóry lub od niej ciemniejszy jak na •Ryc. 63. Bliznowce nie przestają rosnąć nawet po całkowitym zagojeniu się rany, nie podlegają procesowi inwolucji (zanikowi), a ponadto powstają dopiero po ok. 3 mies., a nawet kilku latach od zabiegu bądź urazu. Keloid może być bolesny i swędzący.

♦ **Ryc. 63** Bliznowiec

- **Przykurcze bliznowate** (ang. *scar contractures*) powstają, gdy skóra „kurczy się” i napręża w sposób, który utrwała w nienaturalnej pozycji ruchome części ciała lub gdy blizna powoduje przemieszczenie tkanek do nieprawidłowej pozycji. Przykurcze bliznowate powstają często w wyniku oparzeń, co ilustruje •Ryc. 64.

♦ **Ryc. 64** Rozległa blizna po oparzeniu mogąca powodować przykurcz

Leczenie blizn

W przypadku blizn zalecamy pacjentowi preparaty do stosowania miejscowego na bazie silikonów lub zawierające wyciąg z cebuli.

SUBSTANCJE FOTOU CZULAJĄCE

Wśród substancji fotouczulających znajduje się wiele leków zarówno o kategorii OTC, jak i dostępnych wyłącznie na receptę. Ponadto na promieniowanie słoneczne mogą uczulać również niektóre zioła, np. dziurawiec (Ernst i in., 1998).

Działanie fotouczulające mają również niektóre składniki kosmetyków. Paradoksalnie alergię na słońce może wywołać stosowanie preparatów fotoprotekcyjnych zawierających kwas paraaminobenzoesowy (PABA).

W Tabeli 20 zestawiono substancje fotouczulające, które podawane doustnie najczęściej wywołują fotodermatozy (Lozzi i in., 2020).

■ Tabela 20

Leki najczęściej wywołujące fotodermatozy po podaniu doustnym

Grupa terapeutyczna	Przykładowe substancje
antybiotyki i chemioterapeutyki	tetracykliny: <ul style="list-style-type: none"> ▪ doksycyklina (<i>Doxycyclinum TZF</i>) ▪ tetracyklina (<i>Tetracyclinum TZF</i>) fluorochinolony: <ul style="list-style-type: none"> ▪ cyprofloksacyna (<i>Cipronex</i>)
leki przeciwgrzybicze	<ul style="list-style-type: none"> ▪ worykonazol (<i>Voriconazole Accord</i>)
niesteroidowe leki przeciwzapalne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ketoprofen (<i>Ketonal, Profenid</i>) ▪ naproksen (<i>Naxii</i>) ▪ ibuprofen (<i>Ibuprom</i>)
leki hipotensyjne	diuretyki: <ul style="list-style-type: none"> ▪ hydrochlorotiazyd (<i>Hydrochlorothiazidum Polpharma</i>) inhibitory konwertazy angiotensyny: <ul style="list-style-type: none"> ▪ ramipryl (<i>Polpril</i>) ▪ enalapril (<i>Enarena</i>)
leki przeciwaritmiczne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ amiodaron (<i>Opacorden</i>)
leki przeciwpsychotyczne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ chloropromazyna (<i>Fenactil</i>)
leki hipolipemiczne	statyny: <ul style="list-style-type: none"> ▪ simwastatyna (<i>Zocor</i>) ▪ atorwastatyna (<i>Atoris</i>) fibraty: <ul style="list-style-type: none"> ▪ fenofibrat (<i>Lipanthyl</i>)
inne leki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metformina (<i>Metformax</i>) ▪ kłopidogrel (<i>Agregex</i>)

Z kolei wśród leków o działaniu fotouczulającym stosowanych miejscowo wymienić można (Lozzi i in., 2020; Loh i Cohen, 2016):

- ketoprofen (*Fastum*),
- acyklowir (*Hascovir pro*),
- hydrokortyzon (*Hydrocortisonum Oceanic*).

LECZENIE ALERGII NA SŁOŃCE

W leczeniu alergii słonecznej wykorzystuje się leki stosowane miejscowo oraz podawane ogólnie, w zależności od stopnia nasilenia objawów.

♦ **Ryc. 101** Łuszczyca skóry głowy (fot. dr n. med. Paweł Brzewski)

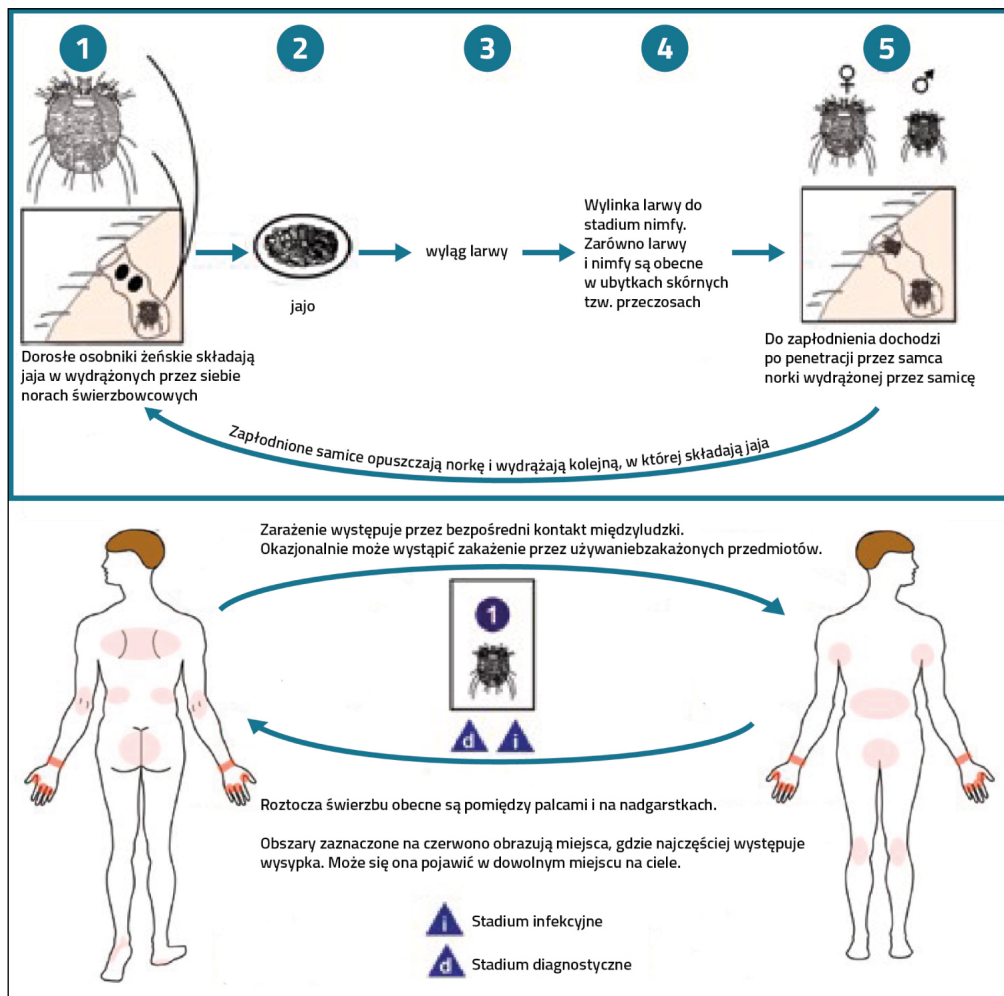
♦ **Ryc. 103** Łuszczyca plackowata (fot. dr n. med. Paweł Brzewski)

♦ **Ryc. 102** Łuszczyca na tułowiu (fot. dr n. med. Paweł Brzewski)

♦ **Ryc. 104** Łuszczyca paznokci (fot. dr n. med. Paweł Brzewski)

♦ **Ryc. 140** Rozmieszczenie charakterystycznych objawów skórnych w wyniku pogryzienia przez świerzbowca (źródło: CDC.gov)

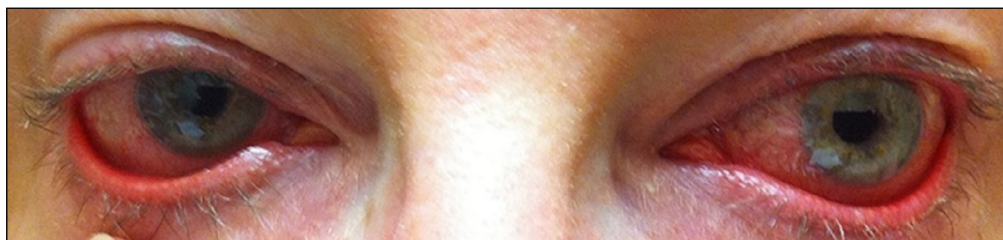
WSKAZÓWKA PRAKTYCZNA

Z leków stosowanych w terapii świerzbu jedynie permetryna i iwermektyna mają ustalone schematy dawkowania, które potwierdzone są wytycznymi i deklaracjami producentów. Pozostałe leki stosowane są w różnych schematach w zależności od kraju, konkretnego preparatu i zaleceń producenta czy lekarza. Nie powinno więc dziwić, że pacjent będzie miał zlecony inny schemat leczenia niż przedstawiony w tym rozdziale.

W Tabeli 44 znajdziesz porównanie leków stosowanych w terapii świerzbu, a szczegółowy opis w kolejnych podrozdziałach.

Permetryna w leczeniu świerzbu

Permetryna (*Infectoscab* – krem) jest insektycydem, w Polsce zarejestrowanym jako lek w postaci 5% kremu dostępnego na receptę (*Infectoscab*) w leczeniu świerzbu i 1% szamponu dostępnego bez recepty (*Sora Forte*) w leczeniu wszawicy głowy.

♦ **Ryc. 118** Zapalenie spojówek w przebiegu ocznej postaci trądziku różowatego (Weinstock i in., 2016)

■ **Tabela 37**

Podtypy trądziku różowatego I ich charakterystyczne objawy (Wilkin i in., 2002)

Postać	Cechy charakterystyczne
rumieniowa z teleangiektazjami	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przemijające zaczerwienienie ▪ rumień w środkowej części twarzy ▪ teleangiektazje (częste, ale niekonieczne)
grudkowo-krostkowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ trwałe rumień w obrębie środkowej części twarzy ▪ grudki rumieniowo-obrzękowe ▪ grudki i krosty zlokalizowane w centralnej części twarzy ▪ pieczenie i klucie
przerostowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pogrubienie skóry ▪ nieregularna, grudkowa powierzchnia skóry twarzy ▪ powiększenie np. okolic nosa (przerost nosa), ale może dotyczyć również innych obszarów: podbródka, czoła, policzków, uszu ▪ mogą występować teleangiektazje
oczna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przekrwienie, pieczenie i łzawienie oczu ▪ uczucie obecności ciała obcego w oku ▪ klucie, świąd, suchość oka ▪ nadwrażliwość na światło ▪ teleangiektazje w obrębie spojówek i brzegów powiek ▪ zamazane widzenie, pogorszenie ostrości wzroku ▪ zapalenie spojówek ▪ zapalenie powiek ▪ rumień w obrębie powieki i wokół oczu

WSKAZÓWKA PRAKTYCZNA

Wydając pacjentowi maść, żel lub krem, pamiętaj, żeby poinstruować go, aby nakładał cienką warstwę preparatu (1-2 FTU) jedynie na część twarzy zmienioną chorobowo, po wcześniejszym jej oczyszczeniu, oraz dokładnie umył ręce po aplikacji. Wymienione preparaty wymagają długotrwałego stosowania i efekty mogą się pojawić dopiero po 4-8 tyg. terapii.

— Kwas azelainowy

Kwas azelainowy jest substancją o aktywności **przeciwzapalnej, przeciwutleniającej, przeciwdrobnoustrojowej**, a także **złuszczającej** (Del Rosso, 2017). Podejrzewa się, że swoją skuteczność w leczeniu trądziku różowatego zawdzięcza przede wszystkim hamowaniu powstawania tzw. katelicyn, w szczególności aktywnego peptydu LL-37, czyli substancji odpowiedzialnych za rozwój stanu zapalnego, rozszerzenie i proliferację naczyń według

INDEKS

Symbole

4-oksoizotretynoina, 424

4-oksozotretynoina, 424

β-laktamy, 139, 143

A

Accupro, 427

ACE. *Zobacz* inhibitory: konwertazy angiotensyny

Acerin Foot Protect, 380

acetonid

– fluocynolonu, 90, 91, 92

– triamcynolonu, 90, 91, 120

Acifungin Forte, 311

Acitren, 217

Acnatac, 353, 421

Acnatac żel, 419

Acne-derm, 100

Acne-Derm, 119, 416, 417, 418, 433

Acne-Derm krem, 419

Acnelec, 230, 236, 353, 420

Acnelec krem, 419

Acnelec żel, 419

Acnosan T, 296

acyklowir, 150, 295, 324, 331, 332, 336, 348

acytretyna, 217

adapalen, 230, 353, 419, 420

A-derma, 204

A-Derma, 193

ADERMA, 47

A-derma Cytelium, 198, 410

A-Derma Cytelium, 193

A-derma Dermalibour, 410

A-derma dermalibour+, 78

A-derma Dermalibour+, 205

A-Derma Dermalibour+, 193

A-derma Exomega, 411

A-Derma Exomega, 193

A-derma Exomega control, 204

A-Derma Protect kids Spray, 135

adypinian dimekonu, 260

Aerius, 167

Afronis plyn, 418

afta, 52, 53

aftowe zapalenie jamy ustnej, 55

afty, 329

Agregex, 150

Agrocía, 390

AIDS, 102, 264, 318, 323

akantoliza, 43

Aknemycin, 182, 401, 422, 423

Aknemycin maść, 419

Aknemycin plus, 353

Aknemycin Plus, 420, 421, 423

Aknemycin plus plyn, 419

Aknemycin plyn, 419

Aknenormin, 155, 423

Akneroxid, 401, 416, 417

Akneroxid żel, 419

akropustuloza noworodków, 400

Akuku, 406

Alantan, 79, 151, 158, 183, 380

Alantandermoline, 110, 158, 194

Alantan Dermoline krem ochronny półtłusty z witaminą A+E, 137

Alantan Plus, 79, 151, 158, 296, 409

Alantan Sensitive, 297

Alantan zasypka, 182, 313

alantoina, 47, 48, 79, 137, 151, 157, 158, 183, 194, 204, 205, 206, 358, 408, 409

alantoinę, 158

Aldara, 120, 339, 340, 341, 354

alergeny, 86

alergia, 54, 147

– wziewna, 56

alergiczny nieżyt nosa, 189

Aleric Deslo Active, 151, 166, 167

alfa-hydroksykwas, 100

alkohol, 238

– benzyłowy, 410

– lanolinowy, 170

Alkosept Dez, 88

Alko-żel Plus, 88

Allefin żel, 278, 279

Allegra, 151, 167

Allertec, 166

Allertec WZF, 151, 166

allioaminy, 311, 316

allopurynol, 140, 142, 218

Alocutan, 390

Alocutan Forte, 390

aloes, 158

Aloe vera, 158

Alopexy, 390

Alpicort E, 389

Altac-Emo, 279

Altacet, 157, 177, 279

Altazajaja, 157, 177, 279

Alugastrin, 166

Amertil, 166

Amertil BIO, 151, 166

Amgevita, 218

amiodaron, 150, 155

Amizepin, 427

Amoksiklav, 123

amoksycylina, 249, 250

Amorolak, 377

amorolfina, 312, 377, 379

ampicylina, 295

amyloza, 183

analogi

– witaminy D, 215, 243

Androcur, 428

Androstatin, 391

angina

– opryszczkowa, 53

angioma, 372

Antidral, 313, 380

antralina, 213

antybiotyki, 95, 182, 294, 422

– doustne, 249

– makrolidowe, 250

– pierwszego rzutu, 250

antybiotykoterapia, 249

antyhistaminiki, 151

antyoxydanty, 160

Antypot, 313, 380

Antypot zasypka, 313

antyseptyki, 151, 302

Apers, 313

Apipuder, 313

Aqua Posae Filiformis, 47

arbutyna, 100

Artemisol, 260

Artesan Kapsaicyna, 71

Aspergillus oryzae, 100

astma, 189, 402

– oskrzelowa, 186

athlete's foot. *Zobacz* grzybica: stóp

ATOPERAL Baby Plus, 183

atopia, 306

atopowe zapalenie skó, 402

atopowe zapalenie skóry, 41, 42, 46,

56, 105, 106, 110, 155, 156, 169,

173, 186, 187, 188, 189, 190,

191, 192, 193, 194, 196, 197,

198, 201, 202, 204, 205, 221,

223, 231, 271, 310, 328, 357, 362,

370, 394, 403

Atoris, 150

Dotychczas ukazały się:

Porady farmaceutyczne. Co przekazać pacjentowi podczas wydawania leku Rx i OTC?

Antybiotyki i chemioterapeutyki. Kompendium dla praktyka (wyd. II)

Leki. Praktyczny przewodnik po grupach leków dostępnych w Polsce (wyd. II)

Istotne interakcje leków. Praktyczny przewodnik

Pediatria okiem farmaceuty (wyd. II)

Działania niepożądane leków

Leki pierwszego wyboru (wyd. III)

Opieka farmaceutyczna nad pacjentem geriatrycznym. Choroby wieku podeszłego, leki i wytyczne (wyd. III)

Leki i ciąża. Bezpieczna farmakoterapia i suplementacja kobiety ciężarnej (wyd. II)

Przeziębienie, grypa i COVID-19. Infekcyjne choroby dróg oddechowych z perspektywy farmaceuty

Pacjent onkologiczny z perspektywy farmaceuty

Poradnik Pigularza. Praktyczne aspekty pracy w aptece

Receptura. Niezbędnik dla początkujących i zaawansowanych

Zdrowie kobiety z perspektywy farmaceuty

Leki 2022. Praktyczny przewodnik po grupach leków dostępnych w Polsce

50 leków:

50 leków Rx, które musi znać farmaceuta. Leki OUN, leki przeciwbólowe i przeciwreumatyczne, leki przeciwdrobnoustrojowe

150+ leków OTC, które musi znać farmaceuta

50 leków Rx, które musi znać farmaceuta. Leki układu krążenia, leki hipolipemiczne, leki wpływające na układ krzepnięcia, leki przeciwjaskrowe

50 leków Rx, które musi znać farmaceuta. Leki przeciwcukrzycowe, leki hormonalne, leki stosowane w chorobach kości, leki dermatologiczne

50 leków OTC, które musi znać farmaceuta

Apteczne Case Studies:

Apteczne Case Studies. 50 przypadków z za pierwszego stołu (tom I i II)

Zagadki farmaceutyczne:

Zagadki farmaceutyczne. 100 pytań i odpowiedzi (tom I, II i III)

Vademecum Farmaceutyczne:

Dermatologia w praktyce farmaceuty. Opieka farmaceutyczna, zasady rozpoznania i leczenia, przegląd leków i kosmetyków (wyd. III)

Cukrzyca i otyłość. Opieka farmaceutyczna, wytyczne, leki i suplementacja (wyd. III)

Układ sercowo-naczyniowy. Leki układu krążenia, choroby, wytyczne i suplementacja (wyd. III)

Choroby dróg oddechowych z perspektywy farmaceuty (wyd. III)

Pierwsza pomoc okiem farmaceuty (wyd. II)

Psychiatria okiem farmaceuty. Leki psychotropowe, uzależnienia, choroby i zaburzenia psychiczne (wyd. II)

Leczenie bólu z perspektywy farmaceuty (wyd. II)

Leki oczne i schorzenia okulistyczne. Zasady leczenia, receptura i suplementacja

Schorzenia układu pokarmowego. Farmakoterapia dolegliwości i chorób przewlekłych (wyd. II)

Probiotyki i prebiotyki. Kompendium wiedzy dla farmaceutów i lekarzy

Zeszyty Apteczne:

Choroby pasożytnicze z perspektywy farmaceuty

Choroby zakaźne i szczepienia ochronne

Alergia z perspektywy farmaceuty

Intymne problemy kobiet z perspektywy farmaceuty

O Wydawnictwie Farmaceutycznym

Wydawnictwo Farmaceutyczne powstało w odpowiedzi na brak aktualnych, wiarygodnych i jednocześnie przystępnych źródeł wiedzy farmaceutycznej.

 wydawnictwo
farmaceutyczne

Wszystkie pozycje Wydawnictwa Farmaceutycznego są przygotowywane przez zespół redaktorów specjalizujących się w przeglądach literatury naukowej, dlatego zawarte w nich informacje są oparte na najbardziej wiarygodnych źródłach. Każda publikacja Wydawnictwa jest także konsultowana z praktykującymi lekarzami, farmaceutami i innymi przedstawicielami zawodów medycznych. Wszystkie treści tworzone w Wydawnictwie Farmaceutycznym są oparte na standardzie PCS.

PCS (*Pharmaceutical Credibility Standard*) to autorski standard wiarygodności treści, który zakłada tworzenie opracowań na podstawie aktualnych i najbardziej wiarygodnych dowodów naukowych według kryteriów medycyny opartej na faktach (EBM).

Wydawnictwo Farmaceutyczne jest częścią 3PG.

Wszystkie publikacje Wydawnictwa dostępne są do zamówienia online na stronie www.wydawnictwo.farm

ISBN 978-83-66756-71-7

9 788366 756717